ність за бюджетні правопорушення : проект Закону України № 3242 від 17 берез. 2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rada.kiev.ua.

6. Адміністративне право України : підруч. / [Ю. П. Битяк, В. В. Богуцький, В. М. Гаращук та ін. ; за ред. Ю. П. Битяка]. – Х. : Право, 2001. – 528 с.

7. Гаращук В. М. Теоретико-правові проблеми контролю та нагляду у державному управлінні : дис. … доктора юрид. наук : 12.00.07. – Х., 2003. – С. 199–200.

8. Воронова Л. К. Финансовое право : учеб. пособ. для студ. юрид. вузов и фак. / Л. К. Воронова, Н. П. Кучерявенко. – Х. : Легас, 2003. – 360 с.

Надійшла до редколегії 10.06.2009

Анотації

Результативність державного фінансового контролю, який здійснюється на всіх стадіях бюджетного процесу, тобто бюджетного контролю, залежить від правового забезпечення статусу та повноважень контролюючих суб'єктів. Спеціалізований бюджетний контроль – це контроль, який здійснюють органи фінансового контролю, за дотриманням бюджетного законодавства.

Результативность государственного финансового контроля, который осуществляется на всех стадиях бюджетного процесса, то есть бюджетного контроля, зависит от нормативно-правового обеспечения статуса и полномочий контролирующих субъектов. Специализированный бюджетный контроль – это один из видов финансового контроля в бюджетном процессе.

Effectiveness of state financial control which is carried out at all stages of budgetary process, that is budgetary control relies on the legal providing of status and plenary powers of supervisory subjects. The specialized budgetary control is the control which are carried out by the organs of financial control after the observance of budgetary legislation.

УДК 336.711(477)

Г. Ф. ФОМІН,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри правових основ підприємницької діяльності
Навчально-наукового інституту права, економіки та соціології
Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ РОЗРАХУНКОВО-КАСОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Сучасний рівень підприємницької діяльності суттєво залежить від стану розрахунково-касових відносин, нормативно-правове регулювання яких виправдано вдосконалюється після прийняття нового Цивільного кодексу (далі – ЦК) України.

Розрахункові відносини між комерційними банками та їх клієнтами будуються на договірних засадах і здійснюються на платній основі. В сучасній юридичній літературі договір банківського рахунка (на здійснення розрахунково-касового обслуговування) переважно називають самостійним цивільно–правовим договором та відносять його до категорії договорів про надання послуг [1]. Розрахунково-касове обслуговування банку є саме послугою, а договір на розрахунково-касове обслуговування є договором про надання послуг і регулюється статтею 901 ЦК України. За договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором.

На підставі загальних і спеціальних норм цивільного права слід зробити висновок, що сучасна конструкція договору на здійснення розрахунково-касового обслуговування розглядається як двосторонній правочин, що передбачає виникнення цивільних прав та обов'язків банку та його клієнта. Особливість виникнення відносин між банком та клієнтом – фізичною чи юридичною особою зумовлена, з одного боку, правом клієнта, а з іншого – його зобов'язанням щодо відкриття банківських рахунків для обміну грошових коштів, здійснення всіх видів розрахункових операцій у будь яких банках України та інших держав за своїм вибором і за згодою цих банків у порядку, що встановлюється Національним банком України [2].

Договір на здійснення розрахунково-касового обслуговування між банком і клієнтом передбачає відкриття та ведення поточного рахунка і включає комплекс взаємних платіжних зобов'язань щодо користування коштами й банківськими послугами, а саме:

– здійснення розрахункових операцій;

– касове обслуговування;

– користування банком тимчасово-вільними коштами клієнтів;

– транспортне обслуговування перевезень готівки.

Правовою підставою здійснення розрахункових операцій є інструкції «Про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах», прийнята постановою Правління НБУ від 12 жовтня 2003 р. № 499; «Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті», прийнята постановою Правління НБУ від 21 січня 2004 р. № 22.

Розрахункові операції комерційних банків включають у себе відкриття банківських рахунків клієнта на підставі його заяви; здійснення за розпорядженням клієнта безготівкових розрахунків із використанням платіжних доручень, платіжних вимог – доручень, платіжних вимог, розрахункових чеків, акредитивів; розрахунки плати за кожні відпрацьовані документи тощо.

Правовою підставою касового обслуговування клієнтів банку є «Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні», прийняте постановою Правління НБУ від 15 грудня 2004 р. № 637 та Інструкція «Про організацію роботи з готівкового обігу установами банків України», прийнята постановою Правління НБУ від 19 лютого 2001 р. № 69. Касове обслуговування банку включає два види операцій:

– переведення готівки в платіжні кошти шляхом списання коштів з поточного рахунка клієнта і видачі йому відповідної суми готівкою;

– переведення готівки у безготівкові платіжні кошти та зарахування на рахунки коштів, одержаних від клієнтів готівкою.

Готівкові розрахунки підприємств та підприємців між собою, а також із громадянами можуть здійснюватися як за рахунок коштів, отриманих із кас банків, так і за рахунок виручки, отриманої від реалізації товарів, робіт чи послуг. Сума платежу готівкою одного підприємства (підприємця) з іншим підприємством (підприємцем) не повинна перевищувати 10 тис. грн протягом одного дня за одним або декількома платіжними документами. При цьому кількість підприємств (підприємців), з якими проводяться розрахунки, протягом дня не обмежується, а платежі понад встановлену граничну суму проводяться виключно в безготівковій формі.

Відповідно до Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, всі суб'єкти розрахункових відносин, які мають рахунки в установах банків, зобов'язані зберігати свої кошти на цих рахунках. Тому підприємства, організації та установи можуть залишати у своїх касах готівку лише в межах ліміту. Ліміт залишку готівки в касі узгоджується з банками щорічно протягом першого кварталу і встановлюється комерційними банками за місцем відкриття основного поточного рахунка з урахуванням режиму та специфіки роботи підприємства, його віддаленості від установи банку, розміру касових оборотів, встановлених строків і порядку здавання

касової виручки та графіку заїзду інкасаторів. За касове обслуговування клієнта комерційний банк встановлює плату в розмірі, передбаченому договором, але не вище 1,0 % від виданої суми готівки.

Відповідно до ст. 1070 ЦК України за користування грошовими коштами, що знаходяться на рахунку клієнта, банк повинен сплачувати проценти, сума яких зараховується на рахунок клієнта, якщо інше не встановлено договором або законом. Сума процентів зараховується на рахунок клієнта у строки, встановлені договором, а якщо такі строки не встановлені договором – зі спливом кожного кварталу.

Відповідно до ст. 1066 ЦК України договір на розрахунково-касове обслуговування можна визначити як такий договір, за яким банк зобов'язується приймати і зараховувати на рахунок, відкритий клієнтом, грошові кошти, виконувати розпорядження клієнта про перерахування і видачу відповідних сум з рахунка та проведення інших операцій за рахунками. Характеристика договору доповнена двома суттєвими правилами про те, що: банк має право використовувати грошові кошти на рахунку клієнта, гарантуючи право безперешкодно розпоряджатися цими коштами; банк не має права визначати й контролювати напрями використання грошових коштів клієнта та встановлювати інші не передбачені договором або законом обмеження його права розпоряджатися грошовими коштами на власний розсуд.

З точки зору загальної характеристики договору на здійснення розрахунково-касового обслуговування можна визначити таке.

По-перше, договір на здійснення розрахунково-касового обслуговування слід відносити до консенсуальних договорів. Для визнання договору укладеним і таким, що набув чинності, тобто породжує зобов'язання для сторін, необхідно лише підписання угоди між фізичною або юридичною особою – власником рахунка та банком, який уже для виконання своїх зобов'язань повинен одразу ж відкрити своєму клієнту рахунок, про який домовились сторони. Своїм консенсуальним характером договір на здійснення розрахунково-касового обслуговування відрізняється від договору банківського вкладу та договору позики, які мають реальний характер.

По-друге, договір на здійснення розрахунково-касового обслуговування є двостороннім договором. На відміну від договорів банківського вкладу та позики, в яких відповідно до їх реального характеру одна сторона – вкладник, позикодавець, що вніс грошову суму контрагенту, має право вимагати її повернення з виплатою відсотків, а інша сторона – банк, позичальник, який несе тільки відповідні зобов'язання, сторони рахунка мають як права, так і зобов'язання.

По-третє, договір на здійснення розрахунково-касового обслуговування являє собою відплатний договір. Це підтверджується такими правилами: у випадках, передбачених договором, клієнт зобов'язаний сплатити плату за виконання банком операцій за рахунком клієнта (п. 4 ст. 1068 ЦК України); якщо інше не передбачено договором, за користування грошовими коштами, що знаходяться на рахунку клієнта, банк сплачує відсотки, сума яких зараховується на рахунок (п. 1 ст. 1070 ЦК України).

Двосторонній та відплатний характер договору на здійснення розрахунково-касового обслуговування підтверджується спеціальними правилами про кредитування рахунку. Згідно зі ст. 1069 ЦК України якщо відповідно до укладеного договору банк здійснює платежі з рахунка клієнта, незважаючи на відсутність на ньому грошових коштів, банк вважається таким, що надав клієнтові кредит на відповідну суму від дня здійснення цього платежу, а відносини сторін регулюються нормами про позику та кредит (овердрафт).

Договір на здійснення розрахунково-касового обслуговування може розглядатися як попередній договір (ст. 635 ЦК України), сторони якого зобов'язуються протягом певного строку укласти договір на погоджених умовах. Наприклад, сторони

договору мають можливість передбачити умови щодо надання у майбутньому певної суми грошових коштів відповідно до кредитного договору [1]. Слід враховувати, що істотні умови кредитного договору погоджуються сторонами в попередньому договорі, а ті, що не встановлені договором на здійснення розрахунково-касового обслуговування, – в порядку, встановленому сторонами в цьому договорі.

Науковці, що досліджують договір на здійснення розрахунково-касового обслуговування, не оминають увагою проблему щодо належності цього договору до публічних договорів [1; 2; 3]. Хоча умови договірних конструкцій можна звести до певних типових, але безперечно те, що межі публічного договору вужчі за межі договірного розрахунково-касового зобов'язання. Умови договору на здійснення розрахунково-касового обслуговування клієнтів можуть бути різними, а відтак цей договір не може розглядатися як публічний.

Умови виконання зобов'язань за договором на здійснення розрахунково-касового обслуговування встановлюються не лише на рівні нормативних актів. Взаємною волею сторін договору визначаються істотні та інші умови, що є способом досягнення певної економічної мети, якої прагнуть досягти як банк так і його клієнт. Сторони можуть передбачити умови щодо відповідальності за невиконання чи неналежне виконання зобов'язання, і тому окремі дії, наприклад операція банку щодо списання коштів з рахунку клієнта в межах договору, не можуть розглядатися як односторонній правочин, а в межах договору на здійснення розрахунково-касового обслуговування не може бути укладено будь-яких інших договорів.

Характерною особливістю договору на здійснення розрахунково-касового обслуговування є особливий порядок його розірвання. Відповідно до положень ст. 1075 ЦК України клієнт має право достроково в односторонньому порядку на підставі своєї заяви розірвати договір. Розірвання договору тягне за собою закриття рахунка. За наявності коштів на рахунку банк здійснює завершальні операції за рахунком: виплати коштів готівкою, нарахування і виплату відсотків на день закриття рахунка, перерахування залишку коштів на інший рахунок тощо.

Таким чином, можна констатувати, що в Україні існує достатньо розгалужена система правового регулювання здійснення розрахунково-касового банківського обслуговування суб'єктів підприємницької діяльності. Основою цієї системи слід вважати, перш за все, ЦК України, положення якого, як і ЦК Росії, визначають досить складну договірну природу розрахунково-касового обслуговування. Утім, говорити про наявність ефективної моделі розрахунково-касового обслуговування не можна. Багато в чому воно відстає у використанні електронних чинників. Удосконаленню цього виду договірних відносин між банками та їх клієнтами на наш погляд повинно слугувати: по-перше, розробка єдиного нормативно-правого акта стосовно відкриття, ведення та закриття поточних рахунків, ведення безготівкових розрахунків, розрахунків готівкою та організації касової роботи; розробка та запровадження безготівкових розрахунків із застосуванням розрахункових документів не тільки на паперових носіях, але і в електронному вигляді.

Література

1. Брагинский М. И. Договорное право. Кн. 5 : в 2 т. / Брагинский М. И., Витрянский В. В. – М. : Статут, 2006.

Т. 2: Договоры о банковском вкладе, банковском счете; банковские расчеты. Конкурс, договоры об играх и пари. – 2006. – 623 с.

2. Договірне право України. Особлива частина : навч. посіб. / Т. В. Боднар, О. В. Дзера, Н. С. Кузнецова та ін. ; за ред. О. В. Дзери. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 1200 с.

3. Сарбаш С. В. Договор банковского счета: проблемы доктрины и судебной практики / Сарбаш С. В. – М. : Статут, 1999. – 236 с.

Надійшла до редколегії 22.06.2009

Анотації

Розрахунково-касове обслуговування банків суб'єктів підприємницької діяльності передбачає постійне удосконалення його правового регулювання. На підставі аналізу діючих законодавчих та нормативно-правових актів запропоновані напрямки удосконалення розрахунково-касового обслуговування в Україні.

Расчетно-кассовое обслуживание банков субъектов предпринимательской деятельности предусматривает постоянное совершенствование его правового регулирования. На основании анализа действующих законодательных и нормативно правовых актов предложены направления усовершенствования расчетно-кассового обслуживания в Украине.

The bank account-cash servise of the subjects entreprencury activies provides continuous improvement its legal regulation. Based on the analysis of the existing legislative and regulatory acts proposed directions to improve the account-cash servise in Ukraine.

УДК 347.453(477)

О. В. МОРОЗ,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права, економіки та соціології
Харківського національного університету внутрішніх справ

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДОГОВОРОМ ОРЕНДИ МАЙНА ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Передача майна державних підприємств в оренду зачіпає економічні інтереси багатьох суб'єктів. Із цим пов'язана множинність і гострота конфліктів, що виникають при укладенні договорів оренди майна державних підприємств і виконання зобов'язань, які ґрунтуються на них. Досить часто орендодавці необгрунтовано ухиляються від укладення договору оренди, втручаються в господарську діяльність орендарів. Також з боку цієї категорії суб'єктів орендних правовідносин виникають спроби однобічної відмови від договору або його зміни. Нерідко й орендарі не виконують або виконують неналежним чином узять на себе обов'язки.

Для того, щоб забезпечити стабільність орендних правовідносин, забезпечити належне виконання сторонами своїх обов'язків, а також відновити порушене боржником право кредитора в орендному зобов'язанні, відновити його майнове становище, що постраждало від порушення його права, застосовується механізм відповідальності за договором оренди майна державних підприємств.

Учені-юристи досліджували різні аспекти проблематики цивільно-правової відповідальності. Фундаментальні дослідження в цій галузі були здійснені О. С. Іоффе [1], Г. К. Матвєєвим [2], Б. С. Антимоновим [3; 4], Н. С. Малеїним [5; 6], В. Ф. Масловим [7], Ф. Л. Рабіновичем [8], В. К. Райхером [9]. Але питання відповідальності за договором оренди майна державних підприємств залишається недостатньо розробленим.

Договір оренди майна державних підприємств є одним із підвидів цивільно-правових договорів. Тому на нього в повному обсязі поширюються принципи, підстави та умови застосування відповідальності, передбачені цивільним законодавством для договірних зобов'язань.

За невиконання зобов'язань за договором оренди, в тому числі за зміну або розірвання договору в односторонньому порядку, сторони несуть відповідальність, установлену законодавчими актами України і договором (ст. 29 Закону України «Про оренду державного та комунального